

Constantin BĂJENARU

REVOLUȚIA DE LA 1848-1849 ÎN SUD-ESTUL TRANSILVANIEI ASPECTE INSTITUȚIONAL-ORGANIZATORICE

O dată cu declanșarea revoluției în Ungaria, în martie 1848, locuitorii din Țara Făgărașului și cei din Țara Bârsei s-au solidarizat imediat cu revendicările social-politice ale revoluționarilor maghiari în privința desființării privilegiilor nobiliare, a desființării totale a iobăgiei, a instaurării egalității și libertății publice și – în ceea ce-i privea în mod special pe români – a recunoașterii acestora ca entitate politică de sine stătătoare.

Adunarea națională de la Blaj, din 3/15-5/17 mai 1848, a constituit cea mai puternică manifestație politică a românilor din Transilvania de până atunci, acolo proclamându-se, prin cele 16 puncte ale „Petiției Naționale“, egalitatea politică a națiunii române cu celelalte naționalități conlocuitoare, dreptul de a avea reprezentanți în Dietă, administrație și justiție proporțional cu numărul ei, desființarea iobăgiei etc. Sub influența ideilor proclamate și răspândite de participanții făgărășeni și brașoveni, revoluția a atras rapid pe locuitorii din cele două „țări“, fie ei intelectuali, orășeni sau țărani.

Însă, cu toată voința românilor, exprimată în cadrul adunării de la Blaj, Dieta transilvăneană – compusă numai din nobilime maghiară și secuiască și patricienii sași – a votat în unanimitate, la 17/29 mai 1848, încorporarea Transilvaniei la Ungaria, însemnând pierderea totală a identității acesteia. În astfel de situație dificilă, românii ardeleni se adună din nou la Blaj, între 3/15 și 12/24 septembrie 1848, unde hotărăsc să-și creeze propria organizare armată spre a-și apăra drepturile normale și legitime. Ca atare, Comitetul Național Român de la Sibiu, ales în cadrul adunării, a hotărât modul de organizare a gărzilor românești – formarea a 15 prefecturi ce urmau să organizeze 15 legiuni militare, conduse de câte un prefect și un viceprefect.

Două dintre cele 15 prefecturi s-au format în Țara Făgărașului¹ și Țara Bârsei. La conducerea prefecturii făgărășene Comitetul Național Român a numit pe tânărul revoluționar Ioan (Iovian) Brad². Dincolo, în Țara Bârsei, conducerea revoluționară era formată dintr-o pleiadă de personalități – protopopii Ioan Popasu și I. Petric, avocatul Ioan Bran, Andrei și Iacob Mureșianu, George Barițiu, Nicolae Popea, Constantin Secăreanu, Ioan Aldulea ș.a. Legiunea Română a Țării Bârsei a luat naștere la Brașov, având ca prefect pe Ioan Bran, însă, acesta fiind chemat ca membru al Comitetului Național Român la Sibiu, Legiunea a fost organizată și condusă de viceprefectul Constantin Secăreanu. La fel ca în zona Făgărașului, acesta a împărțit teritoriul Țării Bârsei în tribunate, centurii și decurii – tribunatul de Bran (condus de I. Pușcaș și N. Popea) și tribunatul de Săcele (condus de D. Boier și Tecló).³

În Țara Făgărașului, prefectura a organizat o legiune – ca formație militară constituită pe principiul teritorial –, inițiativă legată de numele lui Ioan Brad, ajutat fiind de tinerii

¹ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 309, 318-319

² C. Diaconovich, *Enciclopedia Română*, vol. I, Sibiu, 1898, p. 558

³ Fl. Salvan, *Constantin I. Secăreanu...*, p. 64-65

Ioan Comșia⁴ și Ioan Moraru⁵ (ca viceprefecți). Ca principală atribuție a Legiunii de aici s-a hotărât a fi apărarea teritoriului Țării Făgărașului și cooperarea militară cu Legiunea Țării Bârsei.

Nerecunoașterea, de către maghiari, a existenței românilor ca națiune i-a determinat pe aceștia din urmă să recurgă la alianța cu împăratul Austriei, care, din considerațiuni tactice, se pronunțase pentru recunoașterea drepturilor legitime ale națiunii române. Din acest motiv, și în zona sud-estică a Transilvaniei, pe lângă Legiunile Țării Făgărașului și Țării Bârsei, au fost dislocate unități ale armatei imperiale austriece, conduse de feldmareșalul Gedeon.⁶

În octombrie 1848, lângă Șercaia, se formează tabăra militară a făgărășenilor, pe lângă care se atașează și unele unități militare imperiale. Românii din Țara Făgărașului au răspuns cu promptitudine chemării tribunilor și s-au înrolat ca voluntari în cadrul Legiunii. În tabăra de la Șercaia s-a adunat „o mare sumă de români armați sub căpitanii sau prefectii lor comandanți”; „numărul românilor armați ar trece de 10.000, mai mulți cu lănci”⁷.

Despre momentele acestea avem următoarea mărturie: „Pare că-i văd acuma în casa noastră cum au petrecut o noapte când au venit de la Sibiiu, cu Iancu, cu Bărnuțiu, cu Brătian din Țară (Țara Românească – n.n.) și încă cu doi tineri studenți de la școlile mai înalte. Cum, după o consfătuire de o noapte, au înființat garda națională pentru acest ținut, sub conducerea lui Aldea și Tache Borzea, ca tribuni de aici, și-au continuat calea către Făgăraș la Brașov. La Făgăraș s-a ținut adunare mare la Moara de hârtie și înainte a fost încă o adunare aci, la Viștea de Jos”⁸.

Către sfârșitul lunii octombrie 1848, armatele austriece reușesc să cucerească și să ocupe Cetatea Făgărașului care, până în martie 1849, va servi ca garnizoană a armatei imperiale; de altfel, în Făgăraș a fost organizat cartierul general al trupelor austriece din această zonă.

Cu tot sprijinul, mai mult moral, al austrieceilor, Legiunea Țării Făgărașului, – ca și cea a Țării Bârsei –, a suferit de lipsa de armament de calitate, comandamentul militar general austriac acordând taberelor militare făgărășene și brașovene foarte puține arme și muniții. Din acest motiv, de altfel foarte important și hotărâtor, înarmarea s-a realizat greu, folosindu-se în special posibilitățile locale, adică arme tradiționale – în special lănci.⁹

Acțiunile militare ale Legiunii făgărășene debutează la sfârșitul aceleiași luni, prefectul Ioan Brad „cu trupa sa de lăncieri” fiind detașat, din ordinul feldmareșalului Gedeon, să opereze în zona Brașovului, împreună cu Legiunea Țării Bârsei, pentru dezarmarea ceangăilor săceleni – considerați inamici – pentru ca apoi să continue acțiunea în districtul Trei Scaune, împotriva secuilor, de unde trupele române fuseseră respinse.¹⁰

Acțiunile militare ale Legiunii Țării Făgărașului cresc în intensitate către sfârșitul anului 1848, atunci când Ioan Brad, împreună cu trupele sale, s-a deplasat în nord-estul regiunii pentru a participa la luptele din zona localităților Hoghiz, Racoș, Căpeni și Ormeniș, lupte în urma cărora inamicul a fost silit să se retragă peste Olt, la 19 decembrie, în zona satelor Aita Mare și Belin.¹¹

⁴ Arhivele Naționale Brașov, *Fond Prefectura Făgăraș*, doc. nr. 47 (14 ian. 1849)

⁵ S. Dragomir, *Studii și documente privitoare la ...1848-1849*, I, Sibiu, 1944, p. IX

⁶ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 318-319

⁷ *Gazeta de Transilvania*, XI, nr. 84, 1848

⁸ Nic. Borzea, *Amintiri din vremea iobăgiei. Anii 1841-1848*, în „Transilvania”, an 57, nr. 6, Sibiu, 1926, p. 258

⁹ *Gazeta de Transilvania*, XI, nr. 84, 1848

¹⁰ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 318-319

¹¹ S. Dragomir, *op. cit.*, doc. nr. 44, p. 56

După intrarea în Transilvania a armatei maghiare conduse de generalul Bem, Legiunea făgărășeană va întâmpina situații militare mult mai complicate, vizând amenințarea Țării Făgărașului din două direcții – înaintarea trupelor maghiare dinspre Sibiu și pericolul secuiesc dinspre nord-est (aceștia întărindu-se pe malul drept al Oltului, unde ocupaseră localitățile Racoșul de Jos și de Sus, Cața, Homorod, Cohalm, Ungra, intenționând să intre în Făgăraș pentru a se uni cu trupele lui Bem). Din acest motiv, Prefectura districtului își va organiza Legiunea pe malul stâng al Oltului, realizând o puternică linie de apărare în zona satelor Hoghiz, Comăna de Jos, Veneția de Jos, Șercaia și Mândra (lângă Făgăraș); în luptele care s-au dat, au fost remarcați pentru eroism și pricepere militară viceprefectul Ioan Comșa, Ioan Morariu și centurionul Voicilă.¹² Dincolo de Făgăraș, spre Sibiu, linia Oltului era apărată de unitățile militare austriece, încartiruite în satele grănicerești românești Ohaba, Mărgineni, Lisa, Viștea de Jos.¹³ Pe lângă luarea acestor măsuri militare locale, s-a realizat și cooperarea, la sfârșitul lunii februarie 1849, cu Legiunea Țării Bârsei în același scop – apărarea zonei Făgărașului și a drumului spre Sibiu.

Din păcate, în timpul luptelor duse cu maghiarii, din octombrie 1848 până în martie 1849, s-au produs excесе din partea ambelor părți, pe care le-a condamnat și comandantul Legiunii Țării Bârsei, Constantin Secăreanu.

Pentru luptele împotriva maghiarilor și-au făcut apariția în zonă și armatele rusești, moment în care „toată lumea fierbea de groază și fugiseră din sate românii la poalele munților – satele erau mai pustii când au intrat muscalii. Numai popa rămăsese în sat la porunca împărătească, mai pe urmă fugiserăm și noi la muntele Sâmbăta, la mănăstiri”¹⁴.

Demn de remarcat a fost și opoziția delegaților românilor din Țara Bârsei, C. Secăreanu și Gh. Ioan, față de cererea oficialilor Brașovului ca trupele țariste să intervină în zonă. Însă, adunarea magistratului a fost în cele din urmă de acord cu intrarea acestor trupe în Brașov, însă fără folos, căci la 20 martie 1849 trupele generalului Bem au ocupat orașul, ceea ce a corespuns cu dizolvarea Prefecturii și a Legiunii Țării Bârsei.

Câteva zile mai devreme, cu toate eforturile și pregătirile militare întreprinse, după ocuparea Sibiului (11 martie 1849), armatele lui Bem s-au îndreptat spre Făgăraș, determinând trupele aflate în Cetatea Făgărașului să se retragă spre Brașov (17 martie)¹⁵, aceasta însemnând și aici sfârșitul Prefecturii și al Legiunii românești.

În ceea ce privește al doilea aspect – administrația –, aceasta a fost instaurată de către prefectura română a Țării Făgărașului. Astfel, la 25 octombrie 1848, toți funcționarii conducerii administrative maghiare sunt siliți să demisioneze¹⁶ și, pentru o scurtă perioadă, a fost numită o administrație provizorie, compusă dintr-un vicecăpitan (un ofițer austriac numit de generalul A. Puchner), prefectul român (Ioan Brad) și preotul Moldovan din Racovița¹⁷.

Alegerile pentru noua administrație – românească – a Țării Făgărașului au fost stabilite de către Comitetul Național Român pentru ziua de 12 noiembrie 1848, sub supravegherea lui August-

¹² *Ibidem*, doc. nr. 71, p. 83; doc. nr. 72, p. 86; doc. nr. 73, p. 87; Arhivele Naționale Brașov, *Fond Prefectura Făgăraș*, act nr. 10/1849

¹³ S. Dragomir, *op. cit.*, doc. nr. 71, p. 83

¹⁴ N. Borzea, *op. cit.*, p. 258

¹⁵ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 480-481

¹⁶ *Gazeta de Transilvania*, an XI, nr. 85, 1848

¹⁷ *Ibidem*, nr. 88, 1849

Treboniu Laurian și Ioan Brad; ca secretari au fost aleși George Barițiu, Ioan Brad, Ioan Popazu și David Almășan. În funcțiile administrative au fost aleși, prin aclamație deschisă, următorii: juristul David Almășan – vicecăpitan (căpitanul urmând a fi numit de către împărat), avocatul Ioan Aldulea – prim-notar, juristul Nicolae Găitan – viconotar, avocatul Constantin Secăreanu – perceptor; ca asesori s-au ales: Matei Pop (deputat de Pesta), Aron Pumnul, Ioan Codru-Drăgușanu, Dimitrie Popovici, avocat Gh. Șuleriu, jurist Ioan Pușcariu, Ilie Moraru și Gh. Făgărășanu.¹⁸

Semnificativ este faptul că printre membrii administrației române de aici s-au numărat în mare parte intelectuali de seamă din zona Țării Bârsei – Constantin Secăreanu (conducătorul Legiunii Țării Bârsei), Ioan Pușcariu ș.a. Aceștia, împreună cu intelectualii făgărășeni, au acționat permanent în scopul practic de a forma din cele două „țări“ un puternic centru al revoluției române din Transilvania. Însă, ceea ce s-a realizat în Țara Făgărașului – administrativ vorbind –, nu s-a reușit în Țara Bârsei decât în zona Branului, cea mai compact românească de aici.

Chiar de la început, noua administrație a Țării Făgărașului a acționat pentru reinstaurarea drepturilor românilor din zonă și, în primul rând, pentru introducerea limbii române ca limbă oficială a districtului.¹⁹ Activitatea acesteia a fost coordonată permanent de Comitetul Național Român, care, prin mai multe adrese oficiale, a transmis autorității făgărășene dispoziții și ordine în ton cu mersul general al revoluției române, vizând în special apărarea drepturilor cetățenești și a ordinii publice.²⁰

Totuși, funcționarea administrației românești din Făgăraș a fost de scurtă durată, căci, așa cum aminteam mai sus, apropierea trupelor maghiare ale generalului Bem a condus la încheierea activității, la 18 martie 1849, o parte dintre conducători retrăgându-se spre Brașov sau refugiindu-se în Țara Românească (Ioan Pușcariu, Ioan Codru-Drăgușanu, David Almășan ș.a.)

În decursul existenței lor, atât prefecturile, cât și administrațiile românești din Țara Făgărașului și Țara Bârsei și-au adus un aport important la cauza generală a revoluției române din Transilvania. De asemenea, conducătorii lor, prin faptele lor deosebite pe teren militar și administrativ, s-au înscris la loc de cinste în rândurile eroice generații a anilor 1848-1849 din țările române.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 90, 1848

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ Arhivele Naționale Brașov, *Fond Prefectura Făgăraș*, doc. nr. 43/1848; nr. 97/1848; nr. 14/1848